

Kül-Világ

A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK FOLYÓIRATA

I. évfolyam 2004/1.

www.kul-vilag.hu

Káosz és a belpolitikai rendezés kérdőjelei a poszt-Szaddám Irakban

Wagner Péter

Politológus, a Kül-Világ folyóirat főszerkesztője, az ELTE ÁJK Nemzetközi Jogi Tanszéke mellett működő MTA-ELTE NATO Információs és Kutatóközpont tudományos munkatársa. Kutatási területe a Közel-Kelet és Közép-Ázsia. Az elmúlt időszakban több publikációja jelent meg Irakról és Afganisztánról.

A jelen szöveg szerzői jogi védelem alatt áll. Kiadja:

<http://alapitvany.kul-vilag.hu>

<http://www.nato-kozpont.hu>

Wagner Péter:

Káosz és a belpolitikai rendezés kérdőjelei a poszt-Szaddám Irakban

A tanulmány az iraki politikai átmenet legfontosabb aspektusait vizsgálja meg, az Ideiglenes Koalíciós Hatóság (CPA) és az Iraki Kormányzótanács (IGC) létrejöttének és működésének körülményeit, a belső erőviszonyokat, valamint kitér a legfrissebb hatalomátadási tervek tartalmára és az iraki kormányra is.

Bevezetés

Öt hónappal a Baath párt uralmának bukása után Irak még mindig nagyon lassan t ér magához a rendszerváltás okozta káoszból. Hogy ennek átmeneti időszaknak mi lesz a vége, rengeteg esemény fogja befolyásolni, de az már most biztos, hogy az Egyesült Államok és a jelenlegi iraki politikai erők mindenképpen kulcsszereplők lesznek.

A harmadik Öböl-háború egy tekintetben biztos sikerrel zárult, megdöntötte Szaddám Huszein és a Baath párt diktatúráját. Az iraki nép és a különböző politikai és társadalmi szervezetek, hosszú évtizedek után, először gyakorolhatják, ízelhetnek a szólás és vélemény nyilvánítás szabadságát, amelynek létezését jelzi, hogy a megszálló amerikai és brit erőkkel szemben is igen éles hangnemben alkalmazzák. Sokak meglepetésére, a külföldről hazatért és mindig vitatott legitimitású ellenzéki pártok mellett, 2003 áprilisa óta több tucatnyi helyi alapítású párt és mozgalom jött létre. Ezek viszonya a megszálló amerikai erőkkel és az ideiglenes Iraki Kormányzótanáccsal az együttműködés és a fegyveres harc két véglete között váltakozik.

Tanulmányunk célja, hogy általános képet adjon Irak jelenlegi politikai helyzetéről, bemutassa a legfontosabb személyeket, pártokat valamint a politikai rendezés legfontosabb szervét, az Iraki Kormányzó Tanácsot. Munkánk során megvizsgáljuk a szervezet létrejöttének körülményeit, jogosítványait és eddig elért eredményeit valamint röviden szólunk az általa felállított iraki kormányról és a működését ellenző iraki csoportokról.

Káosz Irakban

Ma már szinte bizonyosnak mondható, hogy a 2003. március 20.-án megindított amerikai és brit támadással szembenező iraki erők (legalábbis a mennyiségi adatokat tekintve)

köszönő viszonyban sem voltak azokkal az információkkal, amelyeket a nyugati világ ismert és hitelesnek vélt az iraki fegyveres erőkről és biztonsági alakulatokról.¹ Nem is az azóta megkérdőjelezett, eredetileg is politikai szándékkal íródott brit és amerikai kormányjelentésekre gondolunk, hanem tudományos műhelyek, évek vagy évtizedek óta folytatott kutatási anyagaira, publikációira.²

A politikai elit likvidálására indított bagdadi bombatámadás kudarca után a Kuvait felől elindult brit és amerikai egységek az ún. „vörös vonalig” reguláris iraki alakulatokkal ritkán találkoztak. A főváros előterében az elit Köztársasági Gárda két hadosztálya napok alatt felmorzsolódott, majd valószínűleg árulás révén az amerikai tengerészgyalogosok szinte harc nélkül vonulhattak be Bagdadba.³ A főváros elestének hírére Szaddám Huszein és szűk körű politikai elitje illegalitásba vonult, az ország északi, szunnita arabok lakta vidékén pedig a még épp iraki erők megadták magukat a Tikritet, Moszult és Kirkukot napokon belül elérő amerikai erőknek.

A győzelmi mámor ízét hamar elrontotta - a kurd területek kivételével - az egész országra kiterjedő káosz. Az iraki lakosság az ENSZ szankciók miatt jegyrendszeren élt, ennek működtetését a széteső állami bürokrácia miatt lehetetlen folyt folytatni és komoly gondot jelent a rendszer újraindítása. Az éhezés mellett a legnagyobb gondot az erőszak elharapódzása jelentette. Kezdetben a retorzióktól tartó rendőrök inkább otthon maradtak, így Szaddám Huszein és a Baath párt palotáinak kifosztása után az emberek a közintézményekre vetették magukat, ami a közegészségügy és a közszolgáltatások összeomlásához vezetett. Nem kellett egyetlen olajkutató sem felgyűjtani, mégis az ország működésének fenntartása szempontjából létfontosságú olajszektor is összeomlott a káoszban.

Ilyen körülmények között létfontosságú lett volna egy jól kidolgozott újjáépítési politika a Bush kormányzat részéről, ehhez képest úgy tűnik a washingtoni tervek csak a Huszein rezsim megbuktatására terjedtek ki. Mivel a háborút megelőzően az amerikai külpolitika éles ellentétbe került európai szövetségeseivel és az ENSZ-szel, szó sem lehetett arról, hogy a harcok lezárultával a nemzetközi szervezetek kiemelt vagy vezető szerepet vállaljanak Irak rehabilitációjában.

A Baath párt diktatúrájának bukását követően az Egyesült Államok politikai képviselője Zalmay Khalilzad, az elnök különmegbízottja és Jay Garner nyugalmazott tábornok, a Helyreállítási és Humanitárius Segélynyújtási Iroda⁴ (ORHA) vezetője lett. Garner megbízatása elsősorban életszínvonal stabilizálására, gazdasági mihamarabbi helyreállítására vonatkozott, ám ezek vártnál sokkal lassabban kezdődtek meg. Politikai téren Jay Garner

tanácskozásokat szervezett a régi ellenzéki szervezetekkel és az új politikai csoportokkal és kinevezte az első, irakiakból álló testület 2003. május 5.-én. Elképzelése szerint ez a kezdetben ötfős, csak emigráns, Amerika barát csoport még további 1-4 fővel lesz kiegészítve. Mellette majd megalakult egy kb. 300 fős nemzetgyűlés, amely július közepére megválasztja az első ideiglenes iraki adminisztrációt.⁵ Már ekkor lehetett tudni, hogy 2003. május 12.-től új irányítója lesz az iraki helyreállításnak Paul L. Bremer III nagykövet személyében.

A vezetőcsere nem pusztán arról szólt, hogy új, energikusabb vezetőre van szükség Irakban, hanem rávilágított a washingtoni vezetésen belüli egyik konfliktusra. Már a háború elindítása előtt ismert volt a Külügyminisztérium és a Pentagon közötti ellentét. Ez kiterjedt magára a háborúra (az ENSZ és a nemzetközi közösség szerepe, felhatalmazással vagy anélkül), az iraki ellenzékre (a két minisztérium eltérő iraki ellenzéki szervezeteket finanszírozott) és az iraki rendszer bukását követő időszakra. Garner csapata elsősorban a Rumsfeld-Wolfowitz mögött csoportosuló neokonzervatív és katonai-ipari lobbihoz kötődött.⁶ Az ORHA tisztviselői és tanácsadói között számos volt tábornokot és korábbi republikánus adminisztrációkhoz kötődő személyeket lehetett találni. Ebben az értelemben Paul Bremer megjelenése részben a Külügyminisztérium győzelmét jelentette, bár közvetlen felettese a hadügyminiszter Donald Rumsfeld maradt.

Iraki politikai újjászerveződés

Miközben Washingtonban lázasan dolgoztak, hogy az amerikai poszt-Szaddám tervek és lépések valamilyen átgondoltságot mutassanak, a régi és új iraki pártok egyre hangosabban és türelmetlenebbül követelték bevonásukat a az Irakot érintő döntéshozatalba. Az első konzultatív gyűlésre 2003. április 15.-én került sor a Tallil légibázison. Jay Garner és Zalmay Khalilzad mintegy 200 résztvevő előtt vázolta az amerikai elképzeléseket. Jellemző módon a konfúzus tervezésre, a kiválasztottakon kívül egyetlen irakit nem engedtek be a tanácskozásra és számos síita iszlamista csoportot pedig meg sem hívtak.⁷

Két héttel később került sor a második tanácskozásra, ezúttal Bagdadban. Ezúttal mintegy 250-300 meghívott, főleg értelmiségiek és technokraták vettek részt a gyűlésen, megállapodva Jay Garner és Zalmay Khalilzaddal, hogy májusban egy reprezentatív összejövetelet fognak tartani, ahol – biztató előjelként – kiválasztják és szavaznak az új ideiglenes iraki kormányról.⁸ Nem tudni, hogy ez az ígéret szerepet játszott-e Jay Garner elmozdításában, de miután Paul Bremer átvette posztját, az új amerikai megbízott bejelentette,

hogy még nem időszerű ideiglenes kormányról beszélni és bármilyen konzultatív testület felállításának legkorábbi időpontját eltolta július közepére. Ez a lépés hangos tiltakozást váltott ki minden politikai szervezetből; még az Egyesült Államokkal szorosan együttműködő Iraki Nemzeti Kongresszus is keményen bírálta a döntést.

Az közben Ideiglenes Koalíciós Hatóságra (CPA)⁹ átnevezett, a megszállás nem katonai aspektusait irányító szervezet, három az iraki bel politikát meghatározó döntést hozott. Bagdad kivételével önkormányzati választásokat tartott. A végeredmény negatív volt, a koalíciós erőket számos vád és támadás érte a választások levezetése és alkalmankénti „kézi -vezérlése” miatt. Jó példa volt erre Kirkuk város esete. A település etnikailag vegyes összetételű, élnek itt arabok, kurdok, turkománok és asszírok is. Mivel az iraki olajtermelés harmada innen származik, mindenki számára fontos volt, hogy a térségben mielőbb visszatérjen a nyugalom és biztonság. Az elmúlt évtizedekben több tízezer, százezer arabot telepítettek be a városba, hogy megváltoztassák az itt élő etnikai arányát. Most a Baath rendszer bukását követően várható volt, hogy a kurdok és a turkománok visszakövetelik régi jogaikat és elkövetett vagyonukat.

A városban lezajlott szavazás és arról napvilágot látott információk bepillantást engednek, hogy milyenek lehettek országsszerte a választások 2003 májusában. Az önkormányzat létrehozására úgy került sor, hogy az amerikai hatóságok 300 elektort választottak ki, majd ez a csoport mind a négy etnikum részére 6-6 képviselőt választott. Ezen felül további hat független képviselő került kiválasztásra szintén az amerikai hatóságok részéről, és ez a 30 fős testület választotta meg aztán Kirkuk város, hosszú idő óta első, kurd származású polgármesterét.¹⁰

A választások ilyen rendezetlenségét elismerve Paul Bremer végül is meghatározottan időre felfüggesztette az önkormányzati választásokat és bevallottan visszatértek a kinevezésekre alapuló rendszerre.

Az Ideiglenes Koalíciós Hatóság (CPA) második fontos döntése az volt, hogy május 23-án feloszlatta az iraki fegyveres erőket és az összes, korábban létezett, biztonsági, félkatonai és hírszerző szervezetet. Bár egy hónappal később Paul Bremer bejelentette, hogy a megszálló hatóság hozzákezd az új iraki hadsereg megszervezéséhez és ebben szívesen látja a korábban elbocsátottakat is, a hadsereg feloszlátás olyan hibának tűnik, amely még sokáig hatással lesz az ország biztonságára. A döntést követően heteken át tartottak a tiltakozó akciók.¹¹ Ezek eredményeképp a CPA végül fizetési listára vett több százezer egykori katonát, ám a közben megerősödő gerillaharcot részben az is okozhatta, hogy ezek a háborúban edzett, hivatásukra egyébként büszke emberek az iraki ellenállást erősítik szabadidejükben.

A harmadik és tanulmányunk szempontjából legfontosabb döntés az Iraki Kormányzó Tanács (IGC)¹² névre átkeresztelt szervezet létrehozása volt. A tanácsba hosszas egyeztetések után, az amerikai megszálló erők 25 főt hívtak meg. A kiválasztás során sok és bonyolult szempontot kellett érvényesíteni, amelyek közül a legfontosabbak a vallási és etnikai arányok reprezentálása, a világi és iszlamista erők jelenléte, az emigráns és honi politikai erők megjelenése. Természetesen az alapelv mégis csak az volt, hogy minden, a kormányzó tanácsba bekerült fél elfogadja az amerikai megszállást, vagy legalábbis ellenérveinek skálája ne terjedjen ki az azonnali és totális fegyveres felkelés meghirdetésére.

A külvilág felé talán legfontosabb cél az volt, hogy az ország síita arab lakosságának megfelelő arányt biztosítsanak a testületben. Ennek a problémának a háttere az volt, hogy a síita arabok, akik a lakosság 55-60 százalékát alkotják, Irak létrejötte óta a hátrányos helyzetben voltak a politikai hatalom tekintetében. Az ország irányítása mindig is a lakosság 15 százalékát kitevő szunnita arab népcsoport kezében volt. A kormányzó tanácsban, létrehozásakor, 14 síita arab volt, akik így a többséget alkották,¹³ mellettük négy szunnita arab, öt kurd és egy-egy asszír és turkomán képviselő került be a testületbe.¹⁴

Már a kezdetektől világos volt, hogy azok a pártok, amelyek korábban együttműködést vállaltak az Egyesült Államokkal, biztos tagjai lesznek a Tanácsnak. A további kérdést az jelentette, hogy egyrészt a szunnita arab csoportokból kik legyenek felvéve, illetve, hogy a nem - emigráns, a hazai ellenállást vállaló személyek és pártok közül kik legyenek beválasztva.

Szembeszállva azokkal az előzetes várakozásokkal, miszerint az Egyesült Államok egy tisztán bábszervezetet hoz létre, amelynek tagjai csak a jól körülhatárolt amerikai és nyugati elvek szerint gondolkodnak (szekuláris állam és liberális demokrácia hívei stb.) a Kormányzó Tanácsba számos olyan személy került be, akik potenciálisan konfliktusforrást jelenthettek a későbbiekben. A koalíciós erők számos iszlamista szervezetet hívtak meg, olyanokat is amelyek korábban nem vettek részt az emigráns ellenzékben.

Az új testület tagjainak kiválasztásakor felmerült még egy utolsó szempont. Hírek szerint az emigráns ellenzéki szervezetek nem egy esetben megvétózták olyan honos iraki szervezetek vagy személyek meghívását az IGC-ba, akik számukra (és esetleg nem az USA számára) jelentettek rivális tényezőt az iraki belpolitikai életben. A külföldön működő szervezetekkel szemben nyíltan vagy titokban mindig megfogalmazódott az a vád, hogy milyen valós belső támogatottságuk lehet, ismerik-e egyáltalán őket Irakban. Számukra jelenleg létkérdés, hogy az első hónapokban minél jobban és gyorsabban tudjanak beágyazódni az iraki társadalomba és ezt minél kevesebb vetélytárs jelenlétében történjen. A kormányzótanács

létrehozásakor az egyik legfontosabb, lefektetett elv az volt, hogy mind a megszálló hatóságoknak, mind a jelentős (emigráns) politikai pártoknak vétójoguk van a tanács végső és teljes tagságát illetően.¹⁵

A legnagyobb csoportot síita arabok képviselői alkotják. Számukra ez egy régi történelmi állapot megszüntetését jelentette, hiszen Irak létrejötte - nem pedig a Baath párt hatalomra jutása - óta a politikai hatalom a szunnita arabok kezében összpontosult. Ennek a ténynek az oka inkább az ország és a korábbi Oszmán birodalom történelmi-társadalmi jellegzetességeiből fakadt. A 14 fős közösségben vegyesen találunk pártokhoz kötődő és független, szekuláris és iszlamista képviselőket. Jelen vannak a nagyobb, komoly múlttal rendelkező de emigráns iszlamista pártok, mint az SCIRI és a Dawa, 1991 után létrejött világi méréselt politikai csoportok (INC, INA, ICP) és olyan független politikai szereplők, akik egyaránt képviselik a törzseket, síita egyházi köröket és az Irakban maradt ellenzéki csoportokat.

Kuriózusként megjegyezhető, hogy ebbe a csoportba került be az Iraki Kommunista Párt is. Jelenléte sokáig kérdéses volt az elemzők számára, révén, hogy a lista összeállítója az Egyesült Államok volt, de végül a koalíciós erők meg lettek győzve, hogy a párt korábban komoly tekintéllyel és támogatóbázissal rendelkezett az országban és egyensúlyt képezhet az iszlamista erőkkal szemben.¹⁶

A szunnita arabok tekintetében sokkal óvatosabban jártak el a hatóságok. A négy tanácsstagból egyik sem tartozik az előző rendszerhez, sem annak emigráns ágához és az igazán kritikus iszlamistákat is kihagyták. A legtekintélyesebb politikus közöttük a 80 éves Adnán Pacsacsi, aki még a Baath párt hatalomra jutása előtt volt külügyminiszter. Az egyik legismertebb politikai vezető, akit sokan kedvelnek mérsékelt nézetei miatt. A további három főből ketten szintén a szekuláris, mérsékelt politizálás hívei, míg a negyedik fő Muhszin Abd al-Hamíd az egyiptomi alapítású Muszlim Testvériség iraki szervezetének a vezetője.

Az ötfős kurd csoport kiválasztása viszonylag egyszerűbb volt, mivel a kurd politikai élet 1991 óta viszonylagos állandóságot mutatott. Az iraki kurdok történetétének utóbbi 20-25 évét Maszúd Barzáni (Kurdisztáni Demokrata Párt, KDP) és Dzsálál Talabani (Kurdisztáni Hazafia Egység, PUK), gyakran kisebb összecsapásokba torkolló, rivalizálása határozta meg. Bár az elmúlt néhány évben a feszültség csökkent, szinte természetes volt 2003 nyarán, hogy mindkét félnek helyet kellett kapnia a kormányzótanácsban. A listára felkerült Mahmúd Oszmán neve, aki az egyik legtekintélyesebb kurd politikus, bár nem tartozik egyik nagy

párthoz sem. Hármójuk mellett még bekerült az egyik iszlamista párt vezetője és egy neves bíró.

Végül a tanács tagja lett két, az asszír és turkomán kisebbséghez tartozó politikus(n ő), akik, inkább a demokratikus játékszabályok tiszteletének köszönhetik jelenlétüket, mint valódi befolyásuknak. Szinte a kinevezést követően, mindkét politikus legitimitását megkérdőjelezték saját közösségükön belül, mivel különböző okok miatt a két etnikai csoporton belül további választóvonalak húzódnak.

Szándékosan nem használtuk egyszer sem a frakció szót az egyes vallási, etnikai csoportok esetében. A jelenlegi és az Egyesült Államok által favorizált felosztás ugyan is azon a hibás koncepción alapszik, hogy libanoni mintára konfesszionális alapon kell felosztani az iraki politikai csoportokat. Ez a koncepció azonban rengeteg sebből vérzik. Amíg ugyanis Libanonban etnikailag mindenki arab, csak a vallásuk szerint kell megkülönböztetni magukat, Irakban léteznek vallási csoportok (síita és szunnita iszlám, keresztény és még számos kisebb vallás) és léteznek etnikai csoportok (arabok, kurdok, asszírok, turkománok). Ráadásul az egyes etnikumok vegyesen követik az iszlám két nagy irányát, azaz találunk síita és szunnita arabokat (ez már mindenki számára ismert) szunnita és síita kurdokat (sőt jezidieket is) és ez még a turkománokra is igaz. Ami a konfesszionális felosztás szükségességére vezette a washingtoni vezetőket, az valószínűleg az volt, hogy Szaddám Huszein rezsimjét, ismét hibásan úgy interpretálták, hogy az tisztán a szunni arab kisebbség elnyomása a más vallású (ide tartoznak a síiták is) és más etnikumú közösségeknek.

Ezzel szemben a terror, az elnyomás mindenki érintett aki kilógott a sorból. A Baath párt bürokratikus rezsimjének éppúgy tagjai voltak szunnita arabok, síita arabok és a kurdok is. Valóban voltak bizonyos - a hatalmi elit fennmaradása szempontjából létfontosságú - feladatkörök, ahova a bejutás szempontja a törzsi identitás volt.¹⁷ De a hadsereg jó részét továbbra is a síita arab katonák tették ki, a Baath párt tagságának nagy része síita arab volt (egészen a szigorúan hierarchizált párt középső szintjéig) és a Szaddám Huszein vezette rezsim által kurd területeken tovább működött a kormány által fenntartott milícia is csak kurdokból állt.

Azok a konfliktusok, amelyeket jelenleg hallhatunk, tapasztalhatunk Irakban két etnikum vagy vallási irányzat között, sokkal inkább vezethetők vissza az elmúlt 35 év parancsuralmi rendszerében rejlő konfliktusokra, mint a valódi szektáriánus problémákra. Az irakiak és a nyugati kutatók jó része azon az állásponton van, hogy hiba lenne és

kiszámíthatatlan veszélyekkel járna a későbbiekben, ha Irak politikai rendszere a későbbiekben ebbe az irányba fejlődne tovább.¹⁸

Nagy valószínűséggel kimondható, különösen az arab képviselők esetében, hogy kollektív döntéshozatalkor legfontosabb számukra a világnézeti álláspont. Így például az állam és az egyház viszonyának tekintetében a kurd, a szunnita és a síita iszlamista képviselők szavaznának együtt és velük szembe a szekuláris politikusok. Végül a jelenlegi állapotok már csak azért sem lehetnek mérvadóak, mert a jelenlegi Kormányzó Tanács kinevezett testület, nem választott, hogy a politikusok szempontjai között nem pusztán Irak jóléte szerepel, hanem a saját támogatóbázis kiépítése és állami erőforrások feletti ellenőrzés megszerzése.

A kormányzótanács hatóköre és az új iraki kormány

Az Iraki Kormányzó Tanács 2003. július 13-án gyűlt össze először és az előzetes egyeztetéseknek megfelelően, megalakulását maga a szervezet és nem a megszálló hatóságok jelentették be. Bár kezdetben Paul Bremer csak egy tisztán tanácsadói szervezetben gondolkodott, a külső körülmények, az emigráns ellenzéki szervezetek tiltakozása valamint Sergio Viera de Mello ENSZ megbízott közvetítése rábírta, hogy az új testület ennél komolyabb jogokat is kapjon. A Ideiglenes Koalíciós Hatóság (CPA) végül a kormányzótanács létrejötte utáni napon kiadott rendeletében ismertette az ICG jogait. Ezek egy ideiglenes kormány létrehozása, minisztereinek kinevezése és elmozdítása; a CPA-val együttműködve az iraki nemzet és az ország jövőjét érintő fontos kérdések és ügyek (privatizáció, újjáépítés, választási reform, iraki fegyveres erők és a nemzetbiztonság stb.) meghatározása és kidolgozása; részvétel a következő évi költségvetés összeállításában és jog annak elfogadására vagy elutasítására; az ország diplomáciai képviselőinek kiválasztása és Alkotmány Előkészítő Bizottság kinevezése.¹⁹

A kormányzótanács egyik első feladata az elnök kiválasztása lett volna, aki levezeti a 25 tagú testület üléseit, képviseli a nyilvánosság felé az IGC-t stb. Kevesek meglepetésére a tanács képtelen volt dönteni, mindenki a frissen megszerzett hatalmát féltette, vagy valamely riválisának túlzott megerősödésétől félt. Végül két heti vajúdas után a 25 fős testület egy újabb egy kilenctagú vezetőséget választott magából. Ez a testület, pedig az „igazságosság” nevében úgy állapodott meg, hogy minden tag csak egy hónapig lehet elnök aztán abc sorrendben jöhet a következő személy.

Az új vezetőség névsora azok véleményét erősítheti, akik reménytelennek tartják a jelenlegi, nem választásokon alapuló politikai újjáépítést. A testületnek ugyanis szinte csak az

iraki emigráns erőkhöz tartozó vezetői vannak. Öten közülük ugyanazok, akiket Jay Garner még áprilisban alkalmasnak gondolt, hogy Irak első vezetői legyenek és ugyanazok akiket még a háború kitörése előtt több száz emigráns iraki párt kollektív képviselőjének választott.²⁰ Erejüket jól jellemzi, hogy a kormányzótanácsból 17-en amellet voksoltak, hogy egy elnöke legyen a szervezetnek, ám Dzsálál Talabani, az egyik legerősebb kurd szervezet vezetője ezzel nem értett egyet. Ebben támogatta őt a többi négy párt is, így került végül sor arra a kínos kompromisszumra, amely alapján, a többség akaratával szemben, a kilenc tagú vezetőiséget választottak.²¹

Ilyen módon azok a politikai erők, amelyek Szaddám Huszein diktatúráját végigszenvedték, ismét úgy érezhették, hogy az elmúlt hónapok eseményei csak egy színjáték elemei voltak, az ország vezetői most azok, akiket eredetileg is terveztek az amerikaiak. Ezek az események alapján jogosan merülhet fel, hogy mennyire érzi, érezheti az iraki nép sajátjának a kormányzótanácsot és annak döntéseit.

A kormányzótanács már július végén elkezdett foglalkozni az új iraki kormány kinevezésével. Nagy várakozások előzték meg a névsor megjelenését, hiszen jogos volt a félelem, hogy a pártok megpróbálják saját embereiket minél jobb pozíciókhoz juttatni. Ezzel szemben az ICG szóvivői és vezetői többször is hangoztatták, hogy a kiválasztás egyetlen feltétele a szakértelem lesz, és ha úgy tetszik egy szakértő kormány fog létrejönni, amíg le nem zajlanak az első demokratikus választások.

A kiválasztás során aztán mégis ugyanazok a széthúzó erők munkálkodtak a kormányzótanácsban. Bár a végleges névsort csak szeptember elejére sikerült összeállítani, már augusztus elején kiderült, hogy a bukott rezsim 19 minisztériuma helyett mostantól 25 lesz.²² Ennek a hírnek alapján sokan arra következtettek, hogy az hasonlóan a kormányt is etnikai és vallási alapon kívánják felosztani, ezért az azonos méretű.

És a gyanakvóknak lett igazuk. Az Iraki Kormányzó Tanács 2003. szeptember 1. -én hozta nyilvánosságra, illetve nevezte ki az első poszt-Baath iraki kormányt.²³ A lista tanulmányozásakor nyilvánvalóvá vált, hogy a kormány vegyesen lett szakértői és kegyenc kormányt és tagjai ismét teljes mértékben az etnikai és vallási arányoknak lettek alárendelve. 13 síita arab miniszter, 5-5 kurd és szunnita arab és egy-egy turkomán és keresztény miniszter került a 25 minisztériumra felduzzasztott kormányba. A síita iszlamista pártok (SCIRI, DAWA) valamint a kisebb szervezetek képviselői, hívei teljesen kimaradtak az osztzkodásból, és a többi párt is csak egy-egy minisztérium erejéig „jutalmazta” magát.

A legfontosabb tárcák esetében két poszt került a sítákhoz (belügy és olaj), egy-egy a kurdokhoz (külügy) és szunnita arabakhoz (pénzügy). Az is kiderült, hogy a kulcsminisztériumokra ismét a nagy pártok a korábbi ötös csoport próbálja meg rátenni kezét. Az már a tárgyalások elején világossá vált, hogy a hadügyi tárca a megszálló erők irányítása alatt marad, valamint, hogy miniszterelnök egyelőre nem lesz, mert képtelenek a felek megegyezni. Vitás kérdés már csak az olajipari miniszter személye maradt, akit Thamer Ghadban személyében Paul Bremer javasolt a posztra. Ghadban, igazi technokrata volt, aki már 30 éve dolgozott az iraki olajszektorban.²⁴

Az új külügyminiszter Hosjár Zebari lett, aki ugyanezt a feladatot látta el már több mint egy évtizede a Kurdisztáni Demokrata Párt (KDP) külföldi képviselőjeként, szóvivőjeként. Rokoni szálak is fűzik a KDP vezetőjéhez Maszúd Barzáníhoz, akinek apai nagybátyja. A belügyminiszter Núri Badrán az Ijád Alavi vezette Iraki Nemzeti Egyetértés (INA) tagja lett. Az szekuláris INA 1991 óta az amerikai támogatás egyik haszonélvezője a korábban említett ötékes biztos tagja. A hírek szerint Badran is rokonságban áll pártja vezetőjével, Alavi sógora. Az olajipari miniszter, Paul Bremer támogatása ellenére, végül nem a korábban említett szakember, hanem Ibrahim Mohamed Bahr al-Ulum lett, akinek édesapja Mohamed Bahr al-Ulum síita vallási vezető az iraki kormányzótanács egyik független tagja. Rajtuk kívül még az Energetikai, a Közmunkaügyi, a Vízgazdálkodási (és Öntözési) minisztérium vezetője tartozik valamelyik párthoz. Niszrín Musztafa al-Barvari, a közmunka felelőse - a kormány egyetlen női tagja - már korábban is hasonló feladatokat látott el miniszterként a regionális kurd önkormányzatban. Ajham asz-Szamarrai az Adnán Pacsacsi vezette, emigráns Független Demokratikus Mozgalom tagja lett az energetikai miniszter, míg a vízgazdálkodási miniszter Latif Rashid lett, aki a Kurdisztáni Hazafias Egység (PUK) tagja.²⁵

Meg nem erősített információk szerint Latifot is rokoni szálak fűzik az őt delegáló párt vezetőjéhez, Dzsálál Talabanihoz, feleségeik testvérek. A kereskedelmi miniszter Ali Alavi anyagi ágon az Iraki Nemzeti Kongresszus vezetőjének Ahmed Csalabinak az unokaöccse, míg apai ágon a már említett Ijád Alavinak az INA párt vezetőjének a rokona. Az igazságügy miniszter Hisám Abd-ul-Rahmán Csalabi a kormányzótanács egyik szunnita arab tagjának, Naszir al-Csadircsinek a rokona, az emberjogi tárca vezetője Abd-el-Bászit Turki pedig a tanács egy másik tagjának a távoli rokona. Mindketten az észak-Irakban fontos szerepet játszó Shammar törzs egyik nemzetségének a tagjai.²⁶

Akik mégis kimaradtak

Minden szándék ellenére számosan maradtak, akik nem kerültek be a szervezetbe. A legnagyobb meglepetést a korábban Washington által sokra tartott, az utolsó iraki király unokaöccse által vezetett, Alkotmányos Monarchia Mozgalom (CMM) kimaradása jelentette. A 1990-es évek végén a CMM tagja volt annak a hat párti csoportnak, amely lehetőséget kapott egy 98 millió dolláros amerikai segély igénybevételére és meghívást kapott az összes olyan tanácskozássra a háború előtt, ahol a Baath párt bukása utáni lehetőségekről volt szó. Iraki Kormányzó Tanács kinevezése után végül a CMM egy olyan szövetség megszervezéséhez fogott, amelybe azokat az erőket próbálta szervezni, akik szintén nem kaptak részvételi lehetőséget.²⁷

Az amerikai szándékokkal összhangban kimaradt az IGC-ből minden olyan csoport és politikai vezető, aki bármilyen kapcsolatba hozható a Baath párt felső vezetésével illetve a bukott rezsim biztonsági és hírszerzőszervezeteinek vezetőségével. Mivel Szaddám Huszein rendszerének egyik sajátossága az volt, hogy ezek a személyek nagy része egy jó körülhatárolt földrajzi területről származott (szunnita háromszög), egymást átfedő etnikai és törzsi kötődéssel, a szunnita arab népesség egy része semmilyen jelenlétet nem kapott kormányzótanácsban.²⁸ Ráadásul a rendszerváltás kezdetektől fogva ezen a vidéken jelent meg a szunnita iszlamisták egyik legradikálisabb képviselője Ahmed Kubaiszi, aki különösen Ramadiban és Faludzsában, rendkívül nehézzé tette a amerikai katonai erőket jelenlétét.

A szunnita háromszöggé jellemezett régió képviselőinek teljes hiánya a későbbiekben még súlyos következményekkel járhat, hiszen ebben a régióban a legerősebb az iraki ellenállás. A koalíciós erők ellen végrehajtott és halálos áldozatokkal is járó gerilla akciók 80-90 százaléka ezen a területen történik. Amennyiben a megszálló erőknek valóban céljuk a térség pacifikálása, úgy előbb vagy utóbb engedményeket kell tenniük az itt élőknek vagy úgy, hogy befolyásos törzsfőnököket vonnak be a hatalomba vagy úgy, hogy a Baath párt elleni kemény álláspontjukon enyhítenek (ez utóbbi valószínűleg nem történik).

Bár jelen tanulmány célja, hogy elsősorban a politikai erőket térképezze fel napjaink Irakjában, röviden elmondhatjuk, hogy az amerikai jelenlétet ellen fellépő gerilla csoportok már most igen heterogénnek tűnnek ebben az észak-iraki, szunnita arabok lakta régióban. Megtalálni közöttük a Szaddám Huszein egykori biztonsági szervei által működtetett titkos sejteket, amely szervezetten, jól felfegyverezve, kidolgozott taktikai eljárások alapján támadják az amerikai erőket. Az ő motivációjuk elsősorban a bosszú, a megszállás ellehetetlenítése. Vannak iszlamista csoportok, elsősorban Faludzsa környékén, amelyek vallási fanatizmusból

lépnek fel. Ezeknek a csoportoknak az ereje sokkal nagyobb a korábban becsülteknél. Vannak olyan csoportok, amelyek célja a megszállás alatt elszenvedett megaláztatások visszafizetése, és elsősorban csak az amerikaiak által alkalmazott túlzott erőszak állította őket a fegyveres ellenállás oldalára. Ezek a csoportok nem szervezettek és nem professzionálisak. Napközben tisztességes polgári foglalkozást űznek (vagy űztek és most munkanélküliek) és csak éjszakánként portyáznak. Mellettük kisebb számban még működnek törzsi alapú fegyveres csoportok valamint kisebb számban külföldi más arab országokból érkezett az Egyesült Államok elleni harc lehetőségét kereső megszállottak.²⁹

Az Iraki Kormányzó Tanácson kívül rekedt legjelentősebb síita erő radikálisan megszállás ellenes, Harakat asz-Szadr al-Thani más néven, a Szadrijún mozgalom. Vezetője Muktada asz-Szadr, az egyik legnevesebb iraki síita család leszármazottja. Nagybátyját és édesapját is a Szaddám Huszein vezette rezsim gyilkoltatta meg, mivel mindketten nagyjattal látként a szekuláris Baath rezsimtől ideológiájától eltérő életet hirdettek és követtek. Muktada apjának 1999-es halálát követően a húszas éveiben járó fiatalember földalatti mozgalmat szervezett apja, Szadik asz-Szadr egykori híveiből.³⁰

A diktatúra bukása után Muktada asz-Szadr erre a szervezetre és apja óriási, még mindig élő tiszteletére építve hozta létre a jól szervezett populista Szadrijún mozgalmat. Az első hetek, hónapok káoszaiban Bagdad főleg síiták lakta, 2 milliós szegénynegyedét Szaddám várost teljesen ellenőrzése alá vonta (nagybátyja tiszteletére, hívei átkeresztelték Szadr várossá) és jelentős pozíciókat szerzett Nadzsafban és Kerbalában, amely városok a síiták legszentebb városai és amelyek elsősorban az iraki síita egyház vezetés, a nadzsafi hauza ellenőrzése alatt álltak.³¹

Muktada asz-Szadr és szervezete az egyik legdinamikusabb erő Irakban, gyakorlatilag minden lépésével kikezdi az eddigi állapotokat. Április óta több síita többségű városban próbálta meg felborítani a kialakult status quot. Így Bászrában erőszakos hivatal és mecsetfoglalásaik révén a helyi szunnita vezetéssel kerültek összetűzésbe, míg Nadzsafban és Kerbalában szintén néhány mecset és a hozzájuk tartozó intézmények megszerzésére tettek erőszakos kísérletet. Muktada asz-Szadr egyetlen hátránya fiatal kora, mert így még nem érthetett el olyan magas rangot a síita egyházban, amellyel nemcsak a politikai de a vallási kérdésekben is döntő szava lehetne.³²

Tetteivel így is több százezer hívet szerzett eddig is magának, az iraki politikai életben szinte egyedülként mer nyíltan konfrontációt vállalni az amerikai erővel. Ez óriási támogatóbázist jelent számára a megszállást ellenzők köréből. A Ideiglenes Koalíciós Hatóság

tiltása ellenére létrehozta a Mahdi Hadserege nevű milíciát, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy ha kell fegyveresen is megvédje már elért pozícióit az iraki városokban. Az amerikai hatóságok végül Mohamed Bakir al-Hakim elleni merénylet (2003. augusztus 29., Nadzsaf) után hallgatólagosan tudomásul vették a szervezet működését. A Mahdi Hadserege, amelynek tagjai lelkes fiatal önkéntesek egy Kalasnyikovval felszerelve, azóta nem egy alkalommal kerültek fegyveres összetűzésbe amerikai járőrökkel vagy más, rivális pártok milíciáival, amikor megpróbáltak elfoglalni egy-egy mecsetet vagy ellenszegülni egy motozásnak vagy letartóztatásnak.³³

Asz-Szadr legutolsó lépéseként bejelentette egy árnyékkormány létrehozását. Bár a nyilatkozatokon kívül még kevés dolog történt, a Szadrijún fiatal vezetője elmondta, hogy először a kulcsminisztériumokat akarja létrehozni és tervei között szerepel egy különleges a Szaúd-Arábiában már régóta működő „erényminisztérium” felállítása.³⁴ Bár kérdéses, hogy asz-Szadr párhuzamos kormányából mennyi valósulhat meg, a kezdeményezés jelzi, hogy létezik olyan síita iszlamista erő Irakban, amely nem feltétlenül az amerikai erővel való együttműködésben látja az iraki újjáépítés egyetlen lehetséges útját.

Mokatada asz-Szar nem az egyetlen a fiatal vallási vezetőként a síita tömegek élére tör. Mohammed al-Jakubi ajatollah és az általa vezetett Fudala szintén Mohamed Szadik asz-Szadr örökösének tartja magát (al-Jakubi asz Szadr legkiválóbb tanítványa volt) és éles ellentétben áll az asz-Szadr fiú szervezetével. Mindketten elsősorban a Bagdad szegénynegyedeiben élő több milliós síita tömegeket próbálják megnyerni és magukat egyedüli és igaz vezetőjüknek elismertetni. Al-Jakubi elképzelései az iráni iszlám forradalom atyjának, Khomeini ajatollah politikai elméletéhez áll közel, azzal a különbséggel, hogy a politikai hatalmat a már említett hauza kollektíven gyakorolná.³⁵

Moktada asz-Szadr legfőbb riválisa a már említett Nadzsafi hauza és annak legtiszteltebb vezetője Ali Szisztani nagyajatollah. Kettejük vetélkedése nem tekinthető klasszikusan politikai küzdelemnek, mert a hauza és annak tagjai távol tartják magukat a napi politizálástól (így az Iraki Kormányzó Tanácsot sem tekintik vetélytársnak).³⁶ Szisztani és asz-Szadr között a harc inkább a vallásos iraki síitákért folyik harc. Politikailag asz-Szadr van előnyben, mivel a hauza nem kíván aktívan politizálni; teológiai, életviteli értelemben viszont Szisztani nagyajatollah és társai vannak előnyben, mivel az egyház ranglétra legmagasabb fokán állnak, szemben asz-Szadrral, aki csak hodzsatoleszlám, jóval alacsonyabb rangú.

Szisztani és a nadzsafi hauza működése jelenleg középútnak tekinthető a Szadrijún iszlamista és a kormányzótanács túlzottan szekuláris tendenciái között. Szisztani csendes

jóváhagyással vette tudomásul az ICG létrejöttét, de a mielőbbi teljes függetlenség visszaállítása mellett tett hitet. Az amerikai tisztviselőkkel nem hajlandó találkozni csak az ENSZ helyi képviselőivel. Fatváival igyekszik úgy irányítani híveit, hogy érdemes türelemmel várni Irak sorsának jobbrafordulását. Mindemellett az új iraki alkotmány létrejötte kapcsán, tisztában léve az előkészítő bizottságnak az ország jövőbeni politikai berendezkedésére gyakorolt óriási szerepére, arra szólította fel a hatóságokat, hogy ez a testület ne kinevezés, hanem választás alapján jöjjön létre, hogy valóban képviselve legyen mindenki érdeke (szemben a kormányzótanáccsal és a kormánnyal).³⁷ Szisztani elképzelése szerint Irak alkotmányának alapját az iszlám törvényei kell hogy képezzék, a törvényhozói és végrehajtói hatalom a civil erők kezében marad és a síita egyház (annak vezetői) nem vennének részt a napi politikában.³⁸

Összefoglalás

A Baath rezsim bukását követő új politikai helyzetben nagyon hamar kialakultak az új erővonalak az iraki belpolitikában. Megfigyelhetjük egyrészt az emigráns és honi politikai csoportok burkolt szembenállását, a megszálló erőkkel együttműködő és azt elutasító csoportok nyílt rivalizálását. Ezekben az erőkben közös, hogy mindnyájan egy új Irak felépítéséért küzdenek, ahol a politikai hatalom birtokosainak köre összhangban áll az ország etnikai és vallási megosztottságával. Szintén közös ezekben a pártokban, hogy mindenki az ország mielőbbi teljes függetlenségének visszaállítását és az amerikai katonai megszállás végét szeretné, ugyanakkor sokan tisztában vannak azzal is, hogy ennek túl korai bekövetkezése esetleg egy új polgárháborús helyzet és akár Irak területi egységének veszélybekerülésével járhat.

Ezt az egymást részben átfedő két halmazt egészíti ki az új struktúrából teljesen kiszorított, sőt üldözött közösség, amely Szaddám Huszein diktatúrájának fenntartásába nem kiemelt érdeket szerzett. Ez a csoport jelenleg a reprezentáció hiányában harcban áll minden hazai és külföldi politikai, katonai és humanitárius szervezettel és célja jelenlegi Iraki helyzet teljes destabilizálása.

Az Egyesült Államok rövid távú céljai között a legfontosabb, hogy stabilizálni tudja helyzetét Irakban. Ma már úgy tűnik, hogy a washingtoni vezetés egyrészt nem készült fel a háború utáni időszakra, másrészt meglepetésként érte az iraki nacionalizmus megszállás ellenessége és a bukott rezsim híveinek kitartó és egyre kellemetlenebb ellenállása. A megszálló hatóságok kezdeti kapkodása és hibás döntései után elindult egy átmeneti politikai időszak,

amelynek jelei az Iraki Kormányzó Tanács és a kormány létrejötte, a bürokrácia, a közszolgáltatások, a gazdaság és az igazságszolgáltatás újraindítása.

Az ország jövője szempontjából talán a legfontosabb az Egyesült Államok által beígért, a demokratikus Irak megszületését szolgáló választások megtartása. Elvileg ekkor dőlne el az új alkotmány, ekkor zárulna le az átmeneti időszak pártosodása és ekkor dőlne el, hogy az egyes szervezetek (köztük az emigránsok) milyen valós támogatottságban részesülnek a tömegek részéről.

A választások pusztán nem fogják elhozni a demokráciát. Ezt az iraki nép is jól tudja, ahol már 1921 óta, viszonylagos rendszerességgel, tartanak választásokat, és ahol a képviselők a megdöntött rezsim idején is a parlamentben vitathatták meg az ország bajait és hozhattak törvényeket. Akik egy korai általános parlamenti választásokban reménykednek, mindenképpen tudniuk kell, hogy azt meg kell előznie egy népszavazás az új alkotmányról. Legelőször persze egy hiteles népszámlálásra van szükség, mert a mindenkori hatalom 1921 óta, valamilyen okból, mindig szándékoltan próbálta egyik vagy másik vallási vagy etnikai közösség létszámát kisebbiteni, manipulálni.

Mindezek mellett még számos, napjainkban háttérbe szoruló kérdés fogja próbára tenni az új Irakot. Rendezetlen a kurdok és a többségi arabok viszonya, a kurd autonómia kérdése. Ez elő fogja hozni a föderális vagy unitárius berendezkedés problémáját, amely viszont a harcos arab/iraki nacionalizmus megerősödését fogja kiváltani. Az eddigi államszocialista jellegű gazdaság részben vagy egészben felszámolásra fog kerülni, ám az olajszektor privatizációja kapcsán még óriási vitákra lehet számítani. A magánosítás okozta társadalmi konfliktusok Irakban is megfognak jelenni, ezek esetleg olyan helyzetet szülhetnek majd, amelyek önmagukban megnehezítik vagy megakadályozzák bármilyen demokratikus jellegű politikai rendszer kialakulását.

Irak páratlan kísérlet előtt áll. Egyedül vagy amerikai megszállás mellett, de az elkövetkező hónapokban és években kísérlet fog történni egy olyan ország és politikai rendszer létrehozására, amely a közel-keleti arab országok közül legjobban próbál majd hasonlítani az eddig leginkább működőképesnek tartott és a fejlődő világ elé követendő példaként állított nyugati liberális demokráciákra. Az országnak rengeteg kihívással kell szembenéznie egyszerre, a káoszból kivezető út hosszú és fájdalmas lesz. Semmilyen biztosíték nincs tehát arra, hogy az Egyesült Államok vezetői által megálmodott arab demokrácia helyett végeredmény nem egy, a már közel-keleten megszokott, autoriter rezsim lesz.

I. számú melléklet:**Az Iraki Kormányzó Tanács tagjai³⁹**

Ahmad Chalabi: síita arab, 58 éves bankár, a londoni központú Iraki Nemzeti Kongresszus (INC)⁴⁰ vezetője. Irakot tizenévesen hagyta el, Jordániában pénzügyi csalások miatt, távollétében 20 évre, ítélték el. 1991 után az amerikai adminisztráció „kedvence” volt, több millió dollárt kapott Szaddám Huszein tevékenységének megdöntésére. Jelenleg Washington leghűségesebb szövetségese Irakban.

<http://www.inc.org.uk/>

Abdel Aziz al-Hakim: síita arab, a teheráni központú iszlamista Iraki Iszlám Forradalom Legfelső Tanácsa (SCIRI)⁴¹ nevű szervezet vezetője. Posztját bátyától, a 2003 augusztusában meggyilkolt Mohamed Bakir al-Hakimtól örökölte meg. A SCIRI mérsékeltek, az együttműködésre hajlamosnak számít. Az iraki síiták legfőbb reprezentálásának tartja magát. Jó a kapcsolata az INC-vel és a kurd pártokkal is.

<http://sciri.org/>

Ibrahim al-Jaafari: Síita arab, a Dawa párt londoni frakciójának vezetője. A Dawa az első síita iszlamista ellenzéki szervezet volt Irakban az 1960-as években. Szaddám Huszein külföldre szorította a pártot.

<http://www.daawaparty.com/>

Hamid Majud Moussa: síita arab, az Iraki Kommunista Párt (ICP)⁴² főtitkára 1993-óta. 1978 és 1983 között emigrációban élt.

<http://www.iraqcp.org/>

Mohammed Bahr al-Uloum: független, síita arab, az egyik legismertebb síita egyházi vezető, aki évtizedek óta Londonban él. Az iraki ellenzéki életben 1991 óta kiemelt szerepet vállalt.

Ahmad Shya'a al-Barak: független, síita arab, emberjogi aktivista, aki 1991 óta vesz részt a különböző ENSZ programokban az iraki Külügyminisztérium részéről.

Iyad Allawi: síita arab, az Iraki Nemzeti Egyetértés (INA)⁴³ nevű párt főtitkára. A szervezet 1991 után jött létre, főleg emigráns katonatisztek tömörített és tevékenységét az amerikai hadügyminisztérium fedezte.

<http://www.wifaq.com/>

Aquila al-Hashimi: független, síita arab, kormányzótanács egyik nőtágya. A tanács tagjaként sok vád érte korábbi Baath párttagsága miatt. 2003 szeptemberében késeléses támadás érte, amelynek következtében néhány nap múlva elhunyt.

Raja Habib al-Khuzaai: független, síita arab, a kormányzótanács második nőtágya. A háború előtt egy kórházat vezetett dél-Irakban. Tanulmányait Nagy-Britanniában végezte, ahonnan 1977-ben tért vissza Irakban.

Mouwafak al-Rabii: független, síita arab, aki több évtizede az iraki emberi jogok szószólója.

Wael Abdul-Latif: független, síita arab, akit a megszálló hatóságok Bászra kormányzójának neveztek ki 2003 júliusában.

Abdul-Karim Mahmoud al-Mohammedawi (Abu Hatem): síita arab. A „Mocsarak Hercege” névvel megasztalt politikus hosszú éveken át folytatta fegyveres ellenállását a dél-iraki mocsarakból kiindulva Szaddám Huszein rendszere ellen. Több évet töltött börtönben, jelenleg az iraki Hezbollah párt vezetője Amarah városban.

Abdel-Zahraa Othman: síita arab, a már említett Dawa párt bászrai csoportjának vezetője. Ismert író, filozófus és politikai aktivista, aki számos újság és folyóirat szerkesztője volt korábban.

Samir Shakir Mahmoud: síita arab, író, aki jelentős ellenzéki szerepet vállalt a bukott rendszerben.

Ghazi Mashal Ajil al-Yawer: szunnita arab, törzsi vezető. A moszuli születésű mérnök egy szaúd-arábiai iparvállalat vezetője.

Mohsen Abdel-Hamid: szunnita arab, az iszlamista Iraki Iszlám Párt (IIP)⁴⁴ főtitkára. A kirkuki születésű Hamid több mint 30 könyv és Korán kommentár szerzője. 1996 rövid időre letartóztatták az IIP újjászervezése vádjával.

Naser Kamel al-Chaderchi: szunnita arab, a Nemzeti Demokrata Párt (IDP)⁴⁵ vezetője, az elmúlt rendszerben Bagdadban élt ügyvédként, üzletemberként. Pártja korábban ismeretlen volt. Édesapja ismert politikus volt a Baath párt uralma alatt.

Adnan Pachachi: szunnita arab, a Baath párt hatalomra kerülése előtt külügyminiszter. 2003 februárjában a 80 éves politikus létrehozta Független Demokratikus Mozgalom (IDM)⁴⁶ nevű szervezetet.

<http://www.iraqgroup.net/>

Dara Noor Alzin: független, szunnita kurd, A 1990-es években a Legfelső Bíróság elnöke, aki Szaddám Huszein egyik határozatát alkotmányellenesnek ítélte és ezért 2 év börtönbüntetésre ítéltetett.

Mahmoud Othman: független, szunnita kurd, aki évtizedek óta a kurd értelmiség egyik vezető alakja. A politikai élet aktív szereplője több évtizede. Mindvégig Irakban élt.

Salaheddine Muhammad Bahaeddine: szunnita kurd, a Kurdisztáni Iszlám Egység főtitkára. A több kurd iszlamista szervezet egyesülésével 1994-ben létrejött párt vezetője Halabdzsában született és számos könyv szerzője.

<http://kurdiu.org/>

Jalal Talabani: szunnita kurd, a Kurdisztáni Hazafias Egység (PUK)⁴⁷ nevű párt, 69 éves vezetője. A iraki repüléstilalmi zóna kurd területén működő szervezet a Maszúd Barzani vezette KDP „ősriválisa”. Pályafutását a KDP-ben kezdte, ahonnan 1975-ben vált ki és hozta létre saját szervezetét.

<http://www.puk.org/>

Massoud Barzani: Szunnita kurd, a legrégebbi kurd ellenzéki szervezet, az édesapja által alapított Kurdisztáni Demokrata Párt (KDP)⁴⁸ vezetője. Az 56 éves Barzani családja

megszenvedte Szaddám Huszein diktatúráját, a Barzani törzs 8000 férfi tagját hurcolta el a rezsím 1983-ban

<http://www.kdp.pp.se/>

Yunadim Yousif Kanno: asszír keresztény, az Asszír Demokrata Mozgalom (DAM) ⁴⁹főtitkára. 1991 óta kormányzati pozíciókat is vállalt a kvázi független iraki Kurdisztánban.

<http://www.zowaa.org/>

Sondul Chapouk (Shankool Habib Omar): szunnita turkomán, független más források szerint az Iraki Turkomán Front tagja, a kormányzótanács harmadik n ő tagja. A kirkuki származású asszony az Iraki N őszövetség elnöke.

<http://www.turkmencephesi.org/>

II. számú melléklet:

Az Iraki Kormányzó Tanács által, 2003. szeptember 1-én kinevezett, első iraki kormány tagjai⁵⁰

Síita arab miniszterek:

- Belügyminisztérium: Nuri Badran
- Olajipari minisztérium: Ibrahim Mohammad Bahr al -Uloom
- Igazságügy minisztérium: Hisham Abderrahman Chalabi
- Mezőgazdasági minisztérium: Abdel Amir Abbud Rahima
- Oktatási minisztérium: Alaa Abdessaheb al -Alwan
- Hírközlési minisztérium: Haidar al-Abbadi
- Bevándorlási minisztérium: Mohammad Jassem Khodayyir
- Ifjúsági és sport minisztérium: Ali Faek al -Ghadban
- Tervezési minisztérium: Mahdi al -Hafez
- Kereskedelmi minisztérium: Ali Allawi
- Kulturális minisztérium: Mufid Mohammad Jawad al -Jazairi
- Egészségügyi minisztérium: Khodayyir Abbas
- Munka és szociális kapcsolatok minisztériuma: Sami Azara al -Majun

Szunnita arab miniszterek:

- Pénzügyminisztérium: Kamel al-Kilani
- Energetikai minisztérium: Ayham al -Samarrai
- Technológiai minisztérium: Rashad Mandan Omar
- Emberi Jogi minisztérium: Abdel Basset Turki
- Felsőoktatási minisztérium: Ziad Abderrazzak Mohammad Aswad

Kurd miniszterek:

- Külügyminisztérium: Hoshyar Zebari
- Közmunkaügyi minisztérium: (Ms) Nisrin Mustafa al -Barwari
- Környezetvédelmi minisztérium: Abderrahman Sadik Karim
- Ipari és bányászati minisztérium: Mohammad Tufik Rahim
- Vízgazdálkodási minisztérium: Latif Rashid

Keresztény miniszter:

- Szállítási minisztérium: Bahnam Zaya Bulos

Türkmén miniszter:

- Újjáépítési minisztérium: Bayan Baqer Sulagh

Jegyzetek

¹Ezekről az egységekről lásd Wagner Péter: *Az iraki fegyveres erők és biztonsági szervezetek*, Új Honvédségi Szemle, 2003. április, 30-49.

² Center for Defense Information adatai, <http://www.cdi.org/>, Shlomo Brom: The Strike against Iraq: A Military Overview, Jaffe Center for Strategic Studies, www.tau.ac.il, 2002. november, Anthony Cordesman: If We Fight Iraq: Iraq and the Conventional Military Balance, Center for Strategic and International Studies, 2002, 3. Ebben a munkában a szerző a sajátja mellett részletesen ismerteti az IISS Military Balance és az USA CentCom becsléseit is.

³ Pepe Escobar: The Baghdad deal, Asia Times Online, 2003. április 25., http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/ED25Ak04.html, Internetről letöltve: 2003. április 28. Republican Guard commander cut deal with US forces, Al-Jazeera Online, 2003. április 15. <http://www.casi.org.uk/discuss/2003/msg02088.html>, Internetről letöltve: 2003. október 20.

⁴ Office of Reconstruction and Humanitarian Assistance, ORHA.

⁵ Az iraki rezsim ellenzékét képviselő több tucatnyi emigráns szervezet, amelyek támogatására 2003 augusztusától megpróbált valamiféle egységes álláspontot képviselni, különösen Irak megtámadása és a poszt Szaddám rendszer jellegét tekintve. Egyre intenzívebb egyeztetések után 2002 decemberében egy 65 tagú testületet, majd ebből 2003 februárjában egy újabb ötfős vezetőtestületet választottak. Ez az a csoport megegyezett a Garner által elsősorban kiválasztott öt fővel. Ewen MacAskill: White House names team of exiles to run Iraq, Guardian, 2003. május 6. <http://www.guardian.co.uk/international/story/0,3604,949966,00.html>, Internetről letöltve 2003. augusztus 22.

⁶ Jim Lobe: Pentagon squares off against Powell, Europe, Asia Times Online, 2003. április 3. http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/ED03Ak06.html, Internetről letöltve 2003. április 3.

⁷ Keith B. Richburg: Iraqi Leaders Gather Under U.S. Tent, The Washington Post, 2003. április 16. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A33093-2003Apr15.html> Internetről letöltve: 2003. április 21.

⁸ Rajiv Chandrasekaran - Monte Reel: Iraqis Set Timetable To Take Power, The Washington Post, 2003. április 29. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A47196-2003Apr28.html> Internetről letöltve: 2003. május 1.

⁹ Coalition Provisional Authority

¹⁰ Sabrina Tavernis: Kurds Celebrate Election of Mayor in Kirkuk, New York Times, 2003. május 29.

<http://www.nytimes.com/2003/05/29/international/worldspecial/29NORT.html>, Internetről letöltve: 2003. május 29. Louis Meixler: Kirkuk elections end in shouting matches, Las Vegas Sun, 2003. május 24. <http://www.lasvegassun.com/sunbin/stories/w-me/2003/may/24/052405581.html>, Internetről letöltve: 2003. május 29.

Arabs object to council's composition, Dawn, 2003. május 25.

<http://www.dawn.com/2003/05/25/int3.htm>, Internetről letöltve: 2003. június 1.

¹¹ Michael Howard: US to pay off and re-form Iraqi army, Guardian, 2003. július 23. <http://www.guardian.co.uk/international/story/0,3604,983660,00.html>, Internetről letöltve 2003. augusztus 21.

¹² Jay Garner jelenléte idején még Iraki Interim Authority-ról beszéltek. Bremer megérkezése és a szervezet átnevezése rossz nyelvek szerint jelzés értékű volt. A szervezet nevéből kivették az ideiglenes jelzőt (interim), amely feltételezte egy végpont elérését, ami után a független iraki hatalom következhet. Kivették a hatóság (authority) szót is, amely azt feltételezte, hogy azonnal jogosítványokkal fog rendelkezni a testület. Így született meg az Iraki Kormányzó Tanács (Iraqi Governing Council), amelyet aztán a Bremer adminisztráció olyan tartalommal tölthetett fel, amilyenre szüksége és lehetősége volt.

¹³ A Mohamed Bakir al-Hakim ellen, 2002. augusztus 29.-én elkövetett merénylet miatti tiltakozásként Mohamed Bahr al-Ulum független síita egyházi vezető felüggesztette a tagságát (pontosan nem tudni, hogy ez mivel jár). Akila al-Hasimi 2003 szeptemberében meggyilkolták.

¹⁴ A 25 tagú testület névsorát lásd a mellékletben.

¹⁵ International Crisis Group: Governing Iraq, ICG Middle East Report No. 17, 2003. augusztus 25. 12 o.

¹⁶ Persze az a kérdés is felmerül, hogy egy vállaltan ateista pártok és annak képviselőjét be lehet-e sorolni a síiták közé?

¹⁷ Szaddám Huszein hatalom megtartásának és eszközeiről és a törzsiség szerepéről lásd: Wagner Péter: A diktatúra pillérei, Külügyi Szemle, 2003/3 121-148 o.

¹⁸ Raad Alkadiri - Chris Toensing: The Iraqi Governing Council's Sectarian Hue, Middle East Report Online, 2003. augusztus 20.

¹⁹ A névsort és a jogköröket tartalmazza például: International Crisis Group: Governing Iraq, ICG Middle East Report No. 17, 2003. augusztus 25.

²⁰ A mostani testület tagjai (zárójelben, hogy tagjai voltak-e a korábbi öttagú ellenzéki csoportnak): Ibrahim Dzsafari (nem), Abdal Aziz al-Hakim (igen), Maszúd Barzáni (igen), Dzsalam Talabani (igen), Ahmad Csalabi (igen), Ijád Allavi (igen), Muhsin Abd al-Hamid (nem); Muhammad Bahr al-Ulum (nem), Adnán Pacsaci (jelölve, de nem fogadta el), Radio Free Europe/Radio Liberty Iraq Report: Iraqi Governing Council Establishes nine-member leadership, 2003. augusztus 1. www.rferl.org, Internetről letöltve: 2003. augusztus 8., Kathleen Ridolfo: Highlights of the Iraqi Opposition Conference, 2003. március 3. www.rferl.org, Internetről letöltve: 2003. március 03.

- ²¹ Rajiv Chandrasekaran: Iraq Council leaders pressing for power, The Washington Post, 2003. szeptember 14. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A10631-2003Sep14.html>, Internetről letöltve: 2003. szeptember 25.
- ²² Iraq's governing council to have 25 ministries: Tehran Times, 2003. augusztus 7. <http://www.tehrantimes.com>, Internetről letöltve: 2003. augusztus 10.
- ²³ A kormány névsorát lásd a 2. számú mellékletben.
- ²⁴ Gareth Smyth: Iraq council set to appoint 25-strong cabinet, Financial Times, 2003. augusztus 28. <http://news.ft.com/servlet/ContentServer?pagename=FT.com/StoryFT/FullStory&c=StoryFT&cid=1059479400241&p=1012571727092> Internetről letöltve: 2003. szeptember 3.
- ²⁵ Iraq's New Cabinet: Problems and Personalities, The Estimates, 2003. szeptember. <http://www.theestimate.com/public/091203.html>, Internetről letöltve: 2003. október 10.
- ²⁶ Hassan Zeini hozzászólása egy Irakkal foglalkozó listán. Campaign Against Sanctions in Iraq (CASI), www.casi.org.uk, 2003. szeptember 23.
- ²⁷ Az új szövetség tagjai a CMM mellett az egyes törzsek vezetői valamint szakszervezetek és nagyobb érdekvédelmi szervezetek képviselői. Juan Cole: Informed Comments, 2003. szeptember 9. <http://www.juancole.com/>
- ²⁸ A szunnita háromszög valójában nehezen határozható meg, gyakran más és más városokat jelölnek meg szerzők a három szögnek. Az ellenállás központja mindenképpen Anbar, Dijala és Szalahuddin tartományok területére esik.
- ²⁹ Ahmed al-Hashim: The Sunni Insurgency in Iraq, Middle East Institute Perspective, 2003. augusztus 15.
- ³⁰ International Crisis Group: Iraq's Shiites Under Occupation, ICG Middle East Briefing, 2003. szeptember 9. 16. o.
- ³¹ A hausa Nadzsafban a város legmagasabb rangú síita egyházi vezetőinek és a hozzájuk tartozó iskolák, kollégiumok, főiskolák mecsetek stb. és diákjainak közössége. Minden olyan városban, amely a síita oktatás központja is egyben (Kerbala, Kum, Mashad, stb.) van saját hauszája, amelyek azonban eltérő befolyással rendelkeznek a síita világ életére.
- ³² Nagybátyja és apja ilyen formátumú személyiségek voltak, ez ért válhattak a vallásos iraki síiták vezetőivé.
- ³³ International Crisis Group: Iraq's Shiites Under Occupation, 20. o. Charles Clover: Ill omens for Iraq's political future, The Financial Times, 2003. október 26. <http://news.ft.com/servlet/ContentServer?pagename=FT.com/StoryFT/FullStory&c=StoryFT&cid=1059480653055&p=1012571727088> Internetről letöltve: 2003. október 22.
- ³⁴ Paralell 'Government' finds support, Al-Jazeera Online, 2003. október 12. <http://english.aljazeera.net/NR/exeres/62D93B71-232E-414F-B111-D8BF9511A34E.html> Internetről letöltve: 2003. október 14.
- ³⁵ Karl Vick: Cleric to Create Own Cabinet in Iraq, The Washington Post, 2003. október 12. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A13637-2003Oct11.html> Internetről letöltve: 2003. október 14.
- ³⁶ Nir Rosen: Iraq and the one-eyed liar, Asia Times Online, 2003. augusztus 22. http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/EH22Ak04.html Internetről letöltve: 2003. augusztus 24.
- ³⁷ Ali Szisztani mellett még három nagyajattollah tagja a nadzsafi hauszának: Mohamed Szaid al-Hakim, Bashír al-Nadzsafi és Mohamed Ishák al-Fajad.
- ³⁸ Rajiv Chandrasekaran: Iraq Occupation Faces New Challenge, The Washington Post, 2003. október 21. <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A55861-2003Oct20?language=printer> Internetről letöltve: 2003. október 23.
- ³⁹ Juan Cole: Informed Comments, 2003. október 15. http://www.juancole.com/2003_10_01_juancole_archive.html
- ⁴⁰ Továbbra is számos bizonytalanság létezik a Tanács kevésbé ismert tagjainak hovatartozását és pontos nevét tekintve. Az egyszerűbb visszakereshetősége érdekében kivételesen eltekintettünk a nevek magyar átírásától. Associated Press: A Look at Iraq's Governing Council, 2003. július 14. http://www.abcnews.go.com/wire/World/ap20030714_38.html, Iraq's Governing Council established, 2003. július 14. <http://www.kurdmedia.com/news.asp?id=3D4105>
- ⁴¹ Iraqi National Congress
- ⁴² Supreme Council of Islamic Revolution in Iraq
- ⁴³ Iraqi Communist Party
- ⁴⁴ Iraqi National Accord
- ⁴⁵ Iraqi Islamic Party
- ⁴⁶ National Democratic Party
- ⁴⁷ Independent Democratic Movement
- ⁴⁸ Patriotic Union of Kurdistan
- ⁴⁹ Kurdistan Democratic Party
- ⁵⁰ Democratic Assyrian Movement
- ⁵¹ Iraq's post-war cabinet, BBC, 2003. szeptember 1. http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/3199561.stm Internetről letöltve: 2003. szeptember 1.